

СТАНОВЛЕННЯ ЦІННОСТІ ТВОРЧОСТІ ЯК МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Дослідження творчості особистості, її креативності, дивергентного мислення, інсайту, інтуїції необхідне сьогодні, оскільки спроможне дати відповідь на питання про можливість нових і унікальних рішень проблеми, ідей, теорій. Креативне (дивергентне) мислення здатне охопити різні аспекти проблеми завдяки процесу розходження ідей, "руху в різних напрямках". Творчість як певний стан, акт, дія, онтологічний феномен може бути розглянута як цінність особистості, оскільки впливає на внутрішній і зовнішній світ, його трансформацію в напрямку до належної якості. Проблема віднесення творчості до цінності сьогодні становить особливий інтерес через надзвичайну активність людини в перетворенні природного простору й посиленні деструктивних інтенцій у креативному мисленні.

Метою цього дослідження є з'ясування становлення цінності творчості особистості як інструменту її розвитку на етапі здобуття вищої освіти та виявлення специфічних ефектів від впливу на відношення до можливості творчої діяльності, креативності, власної унікальності, багатогуби. Зроблено спробу аргументувати самотинність творчості, що виступає сферою наповнення життя сенсом, реалізації свободи, створення власної реальності, яка відповідає внутрішнім запитам індивіда і сприяє, таким чином, прийняттю творчості як механізму розвитку особистості.

Основні підходи до оцінювання творчості визнають її ключовою екзистенціальною цінністю особистості. Творчість сприяє самотворенню й самовдосконаленню, з одного боку, і збагаченню буття в практичному й екзистенціальному аспектах, з іншого, дає індивіду максимально реалізувати в собі людське начало. Це один з тих станів, відчувши який, людина по-новому оцінює життя, перестає боятися його закінчення, марності й безглуздя. Творчість сприяє створенню нового й наповнює життя додатковою цінністю, продовжуючи буття в результатах творчості. Крім того, творчість цінна не тільки як продовження існування творця в часі, але й як унікальний стан, пов'язаний із переживанням вищого задоволення від самого творчого акту. Для митця багато в чому творчість не є способом продовження життя, а, навпаки, життя – можливість творчості. У цьому сенсі творчість може бути розглянута не тільки як інструментальна, а як цільова цінність, або самотинність.

У той же час творчість, як створення нового в стані свободи, може виявитися джерелом конструктивних і деструктивних процесів. Якщо перефразувати А. Шопенгауера, можна сказати, що творчість здатна породити поряд із благом і будь-яке зло. Виходячи із цього, східний світогляд у цілому характеризується незначною або низькою оцінкою творчості, відносячи її виявляючи до розряду естетичних, а не онтологічних і смислотворчих цінностей. Подібні оцінки не були характерні для інноваційного західного суспільства і їх підстави багато в чому залишаються не дослідженими.

Дослідження класичних індійських традицій стверджують, що у плані індивідуального буття вони не включають творчість у перелік основних цінностей, таких як арта (багатство), кама (насолада), дхарма (чеснота), мокша (звільнення), відья (знання). В індійських трактатах поняття творчості практично не має місця, і на оцінку цієї здібності вказують лише деякі наставляння: "Нехай не створює він ученя ні шляхом знань, ні шляхом чесноти і справ благочестя, нехай він не виставляє себе ні рівним іншим, ні нижчим серед них ... відпливши до іншого берега, він уже ніколи не вернеться сюди!" [14 С. 196-197; 15, С. 242]. Пошуки істини й звільнення в індійській традиції не пов'язуються із творчістю, тому роблять її зайвою.

В оцінці творчості багато в чому співзвучною індійській виступає китайська традиція. Розуміння світу як втілення спонтанної, природної гармонії в даосизмі сприяє низькому оцінюванню всіх видів креативної діяльності й вищої оцінці недіяння як ключового імперативу поведінки. Дао не має потреби в доповненні, тому що містить в собі все; людина може осягти його сутність через споглядання; створення штучного – розтрата, тому творчість тут не одержує статусу позитивної цінності. В "Дао де цзин" неодноразово відзначається, що "досконало мудрий, роблячи справи, віддає перевагу недіяння; навчаючись, не використовує слів; викликаючи зміни речей, не здійснює їх сам" [5, С. 347]. Даоська традиція стверджує, що творчість, з одного боку, не має значущості, а, з іншого, може бути небезпечною, тому що порушує природний лад речей і в міру збільшення благ сприяє примноженню вад.

На відміну від древньої класичної традиції сучасні буддисти прикладають творчості набагато більше значення. З позиції тибетського буддизму, творчість, поряд із цилітєльством, відноситься до двох з десяти найважливіших розділів знання, які "служать меті привнесення блага іншим живим істотам; вони виникають із любові й турботи про оточуючих". При цьому творчість ставиться на перше місце, оскільки, завдяки цьому людина навчається майстерності, що згодом стане застосовуватися, удосконалюючись в інших сферах знання. Творчість має настільки високу цінність, оскільки допомагає індивіду знайти гармонію з навколишнім, приносить благо іншим, народжує натхнення й нове розуміння життя. Через особисту творчість людина "навчається виражати своє глибине збагнення й наслідування творчого процесу розгортання Всесвіту, лючі відповідно до цих же законів" [16, С. 45]. Оволодіння творчим процесом покликало підвести людину до розуміння того, що тьмавиця великого перебуває в кожній речі, а майстерність та істина є кінцевою метою творчої діяльності. Такий підхід, на нашу думку, виступає сучасним, неортодоксальним варіантом позитивного відношення до буття, нехарактерним для класичного раннього буддизму. У той же час він відображає загальнобуддиську ідею терпимості відносно всіх форм життєдіяльності, прийняття пасивного й креативного у людині.

У мусульманській культурі творчі, зокрема художні, здібності особистості оцінюються більшою мірою як інструментальні, що мають ціль і зміст не в самих собі, а сприятливою розкритті здібностей людини. Багато мислителів Сходу відзначають, що хоча художники й поети можуть пишатися своїми творами й повністю присвячувати себе мистецтву, воно, проте, не є метою людини. Оцінка творчості таким чином, перебуває в самому тісному зв'язку з тим, якою мірою вона служить благу, у цьому випадку в душі ісламу. Благом же виступає розкриття всієї повноти здібностей творчої особистості, даних їй, сприяння зміцненню віри, а також виховання вищих моральних принципів. Таким чином, творчість має цінність лише в тій мірі, у якій сприяє досягненню блага в душі ісламу.

Інша особливість оцінювання творчості, перейнятого духом Корану, пов'язана з його символічною сутністю. З позиції ісламу всі релігії й культури є символічними втіленнями однієї універсальної істини, а єдиний Бог носить безліч імен. Інтерпретація істини і її символів унікальна в кожному акті віри індивіда, у його свідомих і несвідомих переживаннях, які також виступають феноменами творчості в збагненні одкровення. Це дозволяє стверджувати, що творчість у східній традиції розуміється не як спосіб примноження світу об'єктів і його вдосконалення, а як вища здібність зрозуміти таємниці вже існуючого буття й управління ним. Творчість виступає тут не інструментом доповнення природи, а розцінюється, як унікальна здатність одиниці індивіда своєрідно осягнути основи всеєдиного Абсолюту. Спрямованість творчої здібності усередину світобудови має своєю особливістю прагнення здійснити вплив на процеси буття в напрямку від духовних до матеріальних, від суб'єктивного до об'єктивного. Таким чином, творчість в ісламській традиції виявляється не абсолютною, а інструментальною цінністю, що важлива не сама по собі й не для ствердження особистості творця, а у зв'язку з тим, наскільки вона сприяє реалізації закладеної Богом потенції створення блага й збагненню таємниці буття.

Творчість у західній традиції виступає вираженням вищої здібності людини породжувати, створювати щось нове, чого ніколи раніше ще не було, з одного боку (Платон), і звільнятися від рабства, з іншого (Н. Бердяєв). Цінність творчості багато в чому визначила інноваційний характер західної цивілізації в цілому. Її основи закладаються вже в античності. Так, Фукидід писав, що афіняни "люблять новизну й відрізняються швидкістю задумів у реалізації ухвалених рішень" [6, С. 17]. Численні винаходи, створення нових жанрів і стилів у мистецтві, напрямків філософії свідчать про те, що творчість була не тільки бажаною, але й реальною цінністю. Так, Л. Васильєв відзначає, що "античні греки не були жорстко сковані нормативною традицією, мали високу ступінь свободи думки, творчості, пошуку, і тому були схильні до експериментів, часом радикальних нововведень, до змін у всіх сферах свого існування" [4, С. 104]. У філософському світогляді ідея нового народжувалася в ранній діалектиці, де рух і розвиток розумілися як природні й необхідні ознаки природи й суспільства, власного буття людини, її організації. Творчі здібності зв'язувалися Платоном зі спрямованістю до досягнення вищого споглядання буття, Аристотелем з індивідуальним вираженням багатства природи.

У середні віки в європейській культурі творчість вважалася головним атрибутом Бога й створеної за його "подобою" людини. Згідно "Сповіді" Августина, Бог – найбільший художник, творець усього прекрасного й благого, однак, художня творчість людей у цілому одержує тут низьку оцінку, оскільки звернена до світу почуттєвого.

Культ творчої, насамперед художньої, здібності особистості пов'язаний з епохою Відродження. Але цінність творчості і тут одержала свою особливість: створення нового було гідно похвали за умови, що воно може бути корисним й вигідним для життя людини й суспільства (що переконливо доводить, наприклад, діалог Я. Садолето "Похвала філософії"). Творчі здібності відразу ж були орієнтовані на вирішення практичних завдань, а художник (або вчений) одержував вищий статус як "творець" світового порядку й самого себе.

У німецькій класичній філософії було докладно досліджено зв'язок творчості й свободи, єдності в її основі свідомої й несвідомої діяльності, можливість зіп'янення людини з Абсолютом, що дозволило дати творчому феномену найвищу оцінку (І. Кант "Критика здібності судження", Г.В.Ф. Гегель "Феноменологія духу"). В "філософії життя" творчість оцінювалася як іманентна самому процесу життя, що постійно породжує нові якості й форми (А. Бергсон "Творча еволюція", Г. Зіммерль "Споглядання життя"). В екзистенціалізмі творчість була визначена як трансценденція, вихід за межі природного й соціального буття в стан чистого свободи (М. Ганьби-Детгер "Час і буття", Н. Бердяєв "Філософія вільного духу", "Зміст творчості. Досвід виправдання людини"). У позитивізмі й неопозитивізмі – як спосіб еволюції наукового, раціонального знання, що сприяє прогресу суспільства (Т. Кун "Структура наукових революцій", І. Лакатос "Докази й спростування", Л. Лаудан "Наука й цінності"). У психоаналізі – як сублімація, трансформація несвідомих потягів в суспільно прийнятні форми вираження (З. Фройд "Я і Воно", Е. Фромм "Людина для себе"). У постмодернізмі – як спосіб створення й розвитку власної істини й реальності серед різноманіття субстанцій і змістів (М. Фуко "Що таке автор", Ж. Делез "Логіка змісту").

Що стосується вітчизняних підходів, то їх різноманітність дає розуміння творчості тут можна об'єднати у дві основні позиції. Представники першої відносять творчі акти до сфери духовного – релігій, філософії, мистецтва, крім науки (Н. Бердяєв, Г. Шпет, М. Бахтин) [2; 23; 1]. Представники другої, єднання творчості із сутністю людської природи, розглядають всі види діяльності, у тому числі пізнання й практики як унікальну активність, що творить (В. Розанов, Д. Мережковський, П. Флоренський) [11; 3; 17]. На нашу думку, саме вітчизняні мислителі внесли найбільший вклад у вивчення проблеми творчості й акцентували її аксіологічну сутність.

Підсумовуючи аргументи різних підходів, була зроблена спроба відповісти на питання про цінність творчості з позиції західної й вітчизняної традиції.

По-перше, творчість виступає підставою цивілізації як способу життєдіяльності суспільства, що протистоєть природному існуванню. Створення нового є

творчість "другої природи", підконтрольної людині й обумовленої її активністю. По-друге, творчість є підставою формування й розвитку культури як духовно-практичної форми буття суспільства, що виражає почуття, вірування, знання, цінності, ідеали, втілені в матеріальні форми. Існування культури в цьому змісті обумовлено здібностями людини до творчості. Творчість у сфері цінностей, доступна не тільки духовній еліті, але потенційно й кожному індивіду, здатному якісно перетворити матеріальну дійсність, через наповнення її значущістю й вищими сенсами, пов'язаними з переживаннями і усвідомленнями. По-третє, творчість як процес створення сенсів і значень є цінністю існування індивідуальної людини, її екзистенції, де можлива й здійсненна неповторна смисложиттєва ситуація й не запрограмована відповідь на неї. Незаданість сенсу й умова постійного вибору з повною відповідальністю за його наслідки роблять процес творчості не тільки безмарно-радісним, натхненним і прекрасним, але й важким, наповненим переживаннями, усвідомлення трагічних наслідків своєї свободи. По-четверте, творчість є сфера, що розкриває цінність єдиного в природній і духовній своєрідності. Негативність єдиного як однобічного і випадкового компенсується здатністю до творчості через переживання й активність. Творчість завжди є вираження своєрідності, створення зовнішніх для суб'єкта змістів або предметів "за своїм образом і подобою", у кожному з яких, як у дзеркалі, відображається й упізнається сам індивід. По-п'яте, творчість виступає втіленням свободи думок і вчинків індивіда від природно-соціальної необхідності. Творчість є спрямованість від людини в світ, у той час як закон, необхідність є спрямованість від світу до людини. Творчість виходить із свободи, небуття й уможливленню свободи як перемогу внутрішнього над зовнішнім.

Творчість виявляється одним з найважливіших підстав перемоги особистості над страхом перед смертю й абсурдністю світу. Творче натхнення сприяє спокою, внутрішній згоді із собою, творчому, неагресивному відношенню до світу. Психотерапія ХХ-ХХІ століття справедливо вважає творчість найважливішою умовою здоров'я особистості в епоху депресій, відчуженості від результатів навчання та праці, самотності й безвір'я. З іншого боку, творчість виступає перемогою індивіда над часом, смертністю, забуттям, безглуздістю життя. Творчість не тільки продовжує життя творця в пам'яті його нащадків, але є і маніфестацією суб'єкта в буття, яке відбулося, й уже не може бути скасоване, навіть якщо пам'ять про це не збережеться. У цьому відношенні творчість, у першу чергу, є цінність для особистості, що надає сенс, свободу, значущість життю в її суб'єктивному переживанні аж до самої останньої хвилини. Вона стає, таким чином, однією з умов позитивного оцінювання зовнішнього буття суб'єктом, який знаходить можливість для того, щоб виявитися співзвучною його власному внутрішньому світові. Це не означає простого наслідку, що творча особистість завжди задоволена навколишнім світом, якщо він позитивно сприймає її креативні дії. Іноді, навпаки, художник втілює враження людини, що перебуває в повній дисгармонії з світом, що намагається його переробити або знищити (В. Вангог, С. Далі).

Одночасно прагнення до творчості, що доповнює або переробляє зовнішній світ, вказує на те, що суб'єктові властива надія на можливість покращення світу під його впливом. У випадку споконвічно позитивного оцінювання світу суб'єкт розглядає творчість як примноження існуючої досконалості, а при негативній оцінці світобудови творча діяльність виступає засобами й умовами його очищення, піднесення, наділення сенсом і цінністю. Якщо для індивіда недостатньо підстав для любові до світу, то творчість стає джерелом для любові "до себе у світі". Особистість, орієнтована на любов до самого себе, за З. Фройдом й Е. Фроммом, описана як нарцистична, через творчість продовжує розвивати любов до себе й у собі до світу, частково приймаючи зовнішню у свій світ і автоматично наділяючи його вищою цінністю [18; 19; 20; 21; 22]. Незважаючи на всю егоїстичність цього переживання, воно стає умовою деякого прийняття світу, його допущення до своєї самотності, з огляду на те, що нетворча діяльність позбавляє індивіда такої можливості, залишаючи самотнім і агресивним.

Екзистенціальна традиція бачить у творчості підставу самоздійснення особистості, пошуку й знаходження власного шляху й сенсу існування, що гарантує, з одного боку, її волю, а з іншого, нетотожність безособовому роду. У цьому випадку творчість стає варіантом бунту проти масового суспільства й абсурду речового буття й шукає, швидше, не розрядки, гомеостазу, спокою, а нового розжарення й напруги, здатного до конструктивного заперечення. У тому й в іншому випадку творча здібність і діяльність суперечливі як за своєю природою, так і за зовнішнім вираженням, здатним стати основою як негативних переживань, так і позитивних від творчості. У той же час творчість виявляється не тільки вдосконаленням світу, але й удосконалюванням самої особистості, "блукаючою" у пошуках сенсу. Збагачення духовного, емоційного й інтелектуального світу, що відбувається в процесі творчого досвіду, і навіть можливе "знаходження себе", має для людини не меншу, а в деяких випадках і більшу, цінність, ніж знаходження світу і його позитивної оцінки. Підводячи підсумки, слід зазначити, що творчість виступає однією з вищих цінностей індивідуального буття особистості як можливість удосконалювання внутрішнього й зовнішнього світів. Творчість як спосіб ствердження цінності своєї індивідуальності стає підставою для високої оцінки його суб'єкта з боку оточення й світу в цілому. Творчість стає найбільш продуктивним практичним джерелом продовження індивідуального існування в бутті, переборюючи смерть і тимчасовість. Творчість виявляється глибинною підставою для позитивної оцінки зовнішнього світу, його прийняття суб'єктом через творче перетворення. Втілення цінності творчості сприяє юрніним змінам у життєдіяльності особистості й навколишньому світу: прагнення до творчості сприяє створенню "другої природи", техніки, технології, науки, мистецтва; змінює самого суб'єкта ціннісної творчості, роблячи з нього не тільки учасника природних і суспільних процесів, але їх творця, автора власного світу (реального або віртуального), що має свободу й поборює смертність через створення артефактів, що увічнюють.

У дослідженні становлення цінності творчості вплив на відношення до можливості творчої діяльності полягає у вивченні викладеного вище змісту творчості в окремих темах навчальних курсів "Культурологія", "Психологія і педагогіка" [7; 8; 9; 10] та її оцінки з позицій східної та західної традиції, а також використання деяких психотехнік розвитку креативності та застосування цих здібностей у вирішенні проблем. Ранги цінності творчості визначалися до і після впливу.

У ході дослідження впливу на зміну в структурі цінностей проведено багатфакторний дисперсійний аналіз, який спрямовувався на перевірку гіпотез щодо значущості головних ефектів факторів і їх статистичної взаємодії, було виявлено зміну відношення до можливості творчої діяльності у студентів. В якості залежної змінної виступав ранг цінності за методикою М.Рокіча [12; С. 155-156]. Незалежними змінними (факторами) в нашому експерименті виступали: факультет, стать, а залежною змінною – психологічний вплив на зміну відношення до творчості. Як відомо, специфіка останнього фактора, порівняно з першими, полягає в тому, що зміна залежної змінної досліджувалася у одних і тих самих студентів до і після впливу. Таким чином, цей фактор є фактором "внутрішньосуб'єктивним", тобто тут ми маємо взаємопов'язані вибірки студентів.

Дисперсійний аналіз дозволив нам розкласти значення залежної змінної досліджуваних на компоненти, кожен з яких обумовлений дією рівня відповідного фактора, незалежною дією, або, точніше, сумісною дією декількох факторів.

Таким чином, наявність декількох змінних спрямовувалася на перевірку наступних гіпотез: про відмінності середнього рангу цінності творчості у представників різних факультетів, між групами студентів чоловічої і жіночої статі, а також гіпотезу про те, що тренінг по-різному впливає на зміну середнього рангу орієнтації на творчість у студентів залежно від комбінування статі й факультету (інституту).

Перелічені гіпотези формулювалися як припущення стосовно відсутності значних відмінностей змін залежної змінної під впливом незалежних змінних (факторів). Тобто, за основу бралася нульова гіпотеза. Якщо F-критерій, пов'язаний з кожною з гіпотез, виявлявся настільки великим, що вірогідність його випадкової появи при справедливій нульовій гіпотезі була достатньо малою ($\alpha < 0,05$), тоді – нульова гіпотеза відкидалася й приймалася її протилежна (альтернативна). Альтернативна гіпотеза стверджує, що деякі середні не дорівнюють одна одній. Висновок про те, які відмінності призвели до відкидання нульової гіпотези, здійснювався на основі аналізу таблиць середніх значень залежної змінної й графіків статистичної взаємодії факторів. При інтерпретації результатів факторного аналізу ми брали до уваги тільки значимі показники при $p < 0,05$, які відображені в таблицях напрямків змін цінностей-цілей і цінностей-засобів у різних групах студентів, що утворені комбінуванням міжсуб'єктивних факторів факультету і статі та внутрішньосуб'єктивним фактором нашого впливу. Продовженням цих таблиць виступали зведені таблиці середніх і стандартних відхилень цінностей-цілей та цінностей-засобів у різних групах студентів за факторами статі й спеціальності (факультету, інституту) до і після нашого впливу; змінні, в яких вказували на напрямки змін у залежності від цих факторів [12, С. 117-136].

Критерієм оцінки впливу на ознаку (цінності) факторів, які регулювалися в процесі експерименту, слугував F-критерій Фішера, тобто критерій оцінки впливу на ознаку факторів, що регулюються в процесі дослідження [13, С. 48]. У своїй інтерпретації ми відштовхувалися від найвищого значимого ($p < 0,05$) показника F-відношення до найнижчого значимого показника.

У результаті проведеного багатфакторного дисперсійного аналізу достовірним виявився показник F-відношення зміні рангу T-цінності "Творчість" під впливом тренінгу ($F=7,515$ при $p=0,008$) та безпосереднім впливом факультету, де $F=2,856$ при $p=0,015$.

Студенти спеціальності "Менеджмент організацій" змінили своє відношення в процесі тренінгу до орієнтації на можливість творчої діяльності від середнього рангу $M=14,43$ ($m=1,42$) до $-9,43$ ($m=1,43$), (різниця $M=5$), а студентки – від $M=15,00$ ($m=1,19$) до $-M=13,30$ ($m=1,20$), (різниця $M=1,70$); студенти спеціальності "Облік і аудит" – від $M=16,67$ ($m=2,17$) до $-M=15,33$ ($m=2,19$), (різниця $M=1,34$) і студентки – від $M=13,43$ ($m=1,42$) до $M=12,00$ ($m=1,43$), (різниця $M=1,43$); студенти інституту агротехнологій – від $M=12,00$ ($m=1,42$) до $-9,86$ ($m=1,43$), (різниця $M=2,14$) і студентки – від $M=7,50$ ($m=2,65$) до $M=11,00$ ($m=2,68$), (різниця $M=-3,50$); студенти ветеринарного факультету – від $M=15,00$ ($m=1,42$) до $-M=11,57$ ($m=1,43$), (різниця $M=3,43$) і студентки – від $M=10,82$ ($m=1,13$) до $M=10,64$ ($m=1,14$), (різниця $M=0,18$); студенти факультету біотехнологій – від $M=12,50$ ($m=1,88$) до $-M=10,25$ ($m=1,90$), (різниця $M=2,25$) і студентки – від $M=16,40$ ($m=1,68$) до $M=11,20$ ($m=1,70$), (різниця $M=5,30$).

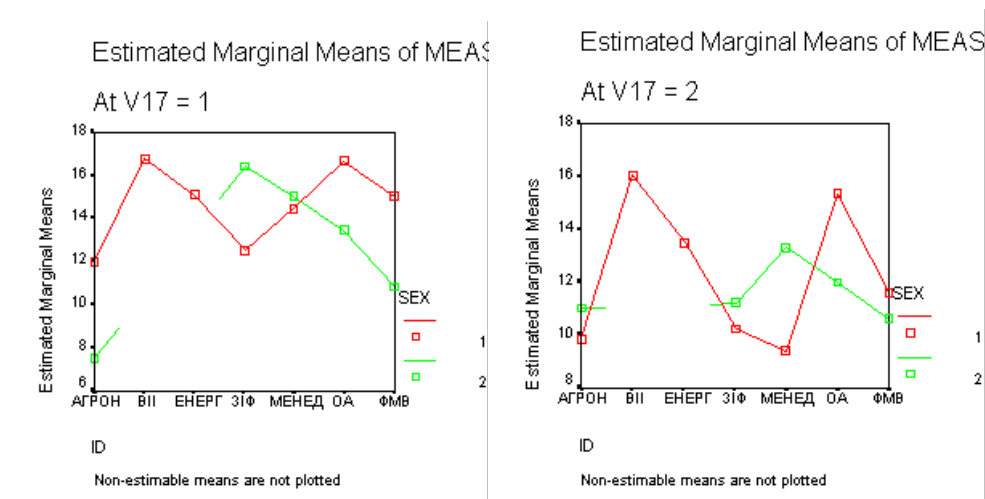

Рис. 1. Диференційні ефекти зміни рангу Т-цінності "Творчість" в процесі тренінгу за фактором факультету й статі до та після тренінгу

Студенти інституту механізації та електрифікації спеціальності "Енергетика сільськогосподарського виробництва" і курсанти військово-інженерного інституту – особи тільки чоловічої статі, тому графік переривається і маємо такі показники: перші змінюють своє відношення на користь можливості творчої діяльності від середнього рангу $M=15,07$ ($n=1,00$) до $M=13,50$ ($n=1,01$), (різниця $M=1,57$), а другі – від $M=16,80$ ($n=1,68$) до $M=16,00$ ($n=1,70$), (різниця $M=0,80$). За фактором статі орієнтація на можливість творчої діяльності зростає у студентів на $M=2,36$ ранги вгору (до тренінгу $M=14,64$ при $n=0,61$ і після нього $M=12,28$ при $n=0,61$), у студенток відповідно на $M=1,00$ ранг догори (до тренінгу $M=12,63$ при $n=0,76$ і після нього $M=11,63$ при $n=0,77$).

Проведений багатофакторний дисперсійний аналіз показує, що в процесі впливу на етапі здобуття вищої освіти відбувалися суттєві зміни у відношенні до можливості творчої діяльності. Виявленні специфічні ефекти практично підтверджують всі робочі гіпотези. Отже, позитивна зміна рангу цінності творчості в бік розширення можливості творчої діяльності, креативності, використання власної уяви, унікальності у вирішенні проблем можлива через переконування, інформування, аргументацію, систематичний аналіз та евристики, які використовувалися в процесі впливу та сприяли увазі, сприйняттю, розумінню і прийняттю творчості як механізму розвитку особистості та самоцінності.

Розуміння тісного зв'язку творчості із проблемою сенсу життя, пошуком індивідуальності й свободи, становить прийняття її як однієї з вищих екзистенціальних цінностей особистості, способом створення нового проекту реальності, що є втіленням належної якості світу. Творча діяльність у своєму прояві робить цінними для суб'єкта навіть повсякденні дії або важку працю. Внесення власного авторства в будь-який процес наповнює його особливою значущістю для індивіда, що сприймає щось зовнішнє як одухотворене його думкою чи почуттям.

У подальших дослідження ми розширимо вивчення психологічних особливостей та закономірностей становлення творчості як екзистенціальної та інструментальної цінності в онтогенезі.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтин М. Литературно-критические статьи / Бахтин М. – М.: Худ. лит-ра, 1986. – 541с.
- Бердяев Н. "О рабстве и свободе человека", "Я и мир объектов", "Опыт эсхатологической метафизики" / Бердяев Н. // Творчество и объективация. – Минск: Экономпресс, 1999. – 304 с.
- Булгаков С.Н. Первообраз и образ. / С.Н. Булгаков [соч.: в 2 т.]. – М.; СПб.: Искусство, Импресс, 1999. – Т. 2. – 415 с.
- Васильев Л.С. Генеральные очертания исторического процесса (Эскиз теоретической конструкции) / Л.С. Васильев // Философия и общество. – 1997. – №1-2. – С. 89-156, 90-162.
- Вожди народов – XX век. Свет исламской революции: Речи и выступления. – М.: ООО Палей-Мишин, 1997. – 372 с.
- Гиро П. Частная и общественная жизнь греков. / Гиро П. [пер. с фр.]. – СПб.: Алетейя, 1995. – 470 с.
- Культура і цінності: Методичні рекомендації і завдання для самостійної роботи студентів за всіма напрямками і формами навчання / Уклад.: Л.В. Романюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2009. – 24 с.
- Психологія і педагогіка: Методичні рекомендації і завдання для самостійної роботи студентів за напрямками "Менеджмент" і "Економіка" усіх форм навчання. – Ч. 1 / Уклад.: Л.В.Романюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. – 38 с.
- Психологія і педагогіка: Методичні рекомендації і завдання для самостійної роботи студентів за напрямками "Менеджмент" і "Економіка" усіх форм навчання. – Ч. 2 / Уклад.: Л.В.Романюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. – 24 с.
- Психологія і педагогіка: Програма навчальної дисципліни для підготовки бакалаврів в аграрних вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації напрямів 6.030504 – "Економіка підприємства", 6.030508 – "Фінанси і кредит", 6.030509 – "Облік і аудит, 6.030601 – "Менеджмент" / Уклад.: Л.В. Романюк. – Кам'янець-Подільський: 2007. – 16 с.
- Розанов В.В. О понимании: Опыт исследования природы, границ и внутреннего строения науки как цельного знания / В.В. Розанов. – СПб.: Наука, 1994. – 538 с.
- Романюк Л.В. Ціннісні орієнтації студентів: сутність, структура і психологічні механізми розвитку / Л.В. Романюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. – 188 с.
- Словарь-справочник по психологической диагностике / Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М.; [отв. ред. Крымский С.Б.]. – Киев: Наук. думка, 1989. – 200 с.
- Сутта-Нипата Сборник бесед и поучений. Буддийская каноническая книга / Сутта-Нипата [пер. с пали.]. – М.: Алетейя, 2001. – 248 с.
- Чаттерджи С., Датта Д. Индийская философия. / Чаттерджи С., Датта Д. [пер. с англ.]. – М.: Селена, 1994. – 412 с.
- Тай Ситупа Двенадцатый. Относительный мир, абсолютный ум. – М.: Путь к себе, 1997. – 191 с.
- Флоренский П. Собр. соч. Столп и утверждение истины / П. Флоренский [под общ. ред. А.А. Струве]. – М., 1990. – Т. 4. – 814 с.
- Фрейд З. Будущее одной иллюзии / Фрейд З. // Психонализ. Религия. Культура. / [пер. с нем.]. – М.: Ренессанс, 1992. – 296 с.
- Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия / З. Фрейд // Психология бессознательного: Сб. произв. / [сост. М.Г. Ярошевский] / Пер. с нем. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.
- Фрейд З. Я и Оно: Сочинения / Фрейд З. [пер. с нем.]. – М., Харьков: Экмо-Пресс, Фолио, 1989. – 1039 с.
- Фромм Э. Душа человека / Фромм Э. [пер. с англ.]. – М.: Республика, 1992. – 430 с.
- Фромм Э. Революция надежды / Фромм Э. [пер. с англ.]. – СПб.: Ювента, 1999. – 245 с.
- Шпет Г. Философские эпохи / Г. Шпет. – М.: Прогресс, 1994. – 376 с.

Подано до редакції 15.02.10

РЕЗЮМЕ

У цій статті досліджується становлення цінності творчості особистості як інструмента її розвитку на етапі одержання вищої освіти й виявлення специфічних ефектів від впливу на ставлення до можливості творчої діяльності, креативності, власної унікальності. Зроблено спробу аргументувати самоцінність творчості, що виступає сферою наповнення життя змістом, реалізації волі, створення власної реальності, яка відповідає внутрішнім запитам індивіда й сприяє прийняттю творчості як механізму розвитку особистості.

Ключові слова: цінність, творчість, самоцінність творчості, психологічний вплив, фактор, дисперсійний аналіз.

Л.В. Романюк

СТАНОВЛЕНИЕ ЦЕННОСТИ ТВОРЧЕСТВА КАК МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

РЕЗЮМЕ

В этой статье исследуется становление ценности творчества личности как инструмента ее развития на этапе получения высшего образования и

выявление специфических эффектов от влияния на отношение к возможности творческой деятельности, креативности, собственной уникальности. Сделана попытка аргументировать самоценность творчества, которое выступает сферой наполнения жизни смыслом, реализации свободы, создание собственной реальности, которая отвечает внутренним запросам индивида и способствует принятию творчества как механизма развития личности.

Ключевые слова: ценность, творчество, самоценность творчества, психологическое влияние, фактор, дисперсионный анализ.

L.V. Romanyuk

FORMATION OF VALUE OF CREATIVITY AS A MECHANISM OF PERSONAL DEVELOPMENT

SUMMARY

The article investigates formation of personal value of creativity as a tool of development at a stage of obtaining higher education and revealing specific effects from influence on the attitude to possibility of creative activity, creativity, one's uniqueness. The author makes an attempt to argue self-value of creativity which acts as a sphere of filling in life with sense, freedom realizations, creation of own reality due to internal individual needs, and promotes accepting creativity as a mechanism of personal development.

Keywords: value, creativity, self-value of creativity, psychological influence, factor, dispersive analysis
